

Harry Salmenniemi

Uhrisyndrooma

ja muita novelleja

Siltala

Uhrisyndrooma

Harry Salmenniemi

Uhrisyndrooma

ja muita novelleja

Helsingissä

Kustannusosakeyhtiö Siltala

Merisää

Ensin kuului räjähdys, sitten laukauksia. Näin miten Laitakari piti käsiä korvillaan ja vapisi. Yritin pysyä paikallani, mutta ruumiini nyki edestakaisin: tällaisina hetkinä sillä on oma tahtonsa. Kun savu oli hiukan haihtunut, näin kolme punaista sellälläan keskellä niittyä. Muut olivat heittäytyneet koivujen ja poppelien taakse. Pellon takana liikuteltiin rivistöä. Punaiset valmistautuivat piiritykseen.

Tunnin ajan lenteli kuulia myllyn läpi. Ne piiskasivat vanhaa seinää raesateen tavoin. Kun ne osuivat perustukseen, kuulin niiden litistyvän ja putoavan veteen. Välillä vingahdus ilmaisi luodin sattuneen pyörään. Miehemme säästivät laukauksiaan, ampuivat vain silloin kun saattoivat kunnolla tähdätä.

Kun sarjatuli alkoi, mylly, joka oli tähän asti suojannut joukkojamme, alkoi horjua. Ikkunanluukku putosi veteen läpi-ammuttuna ja paikalle täytyi panna patja. Huhtala asettui vähän väliä vaaraan tarkastaessaan vahinkoja, joita hänen myllynpyöränsä kärsi. Kun hän tajusi, ettei pyörää voisi enää korjata, hän alkoi potkia pudonneita osia lattialla.

Näin miten Laitakari rukoili Huhtalaa vetäytymään suojaan. He istuutuivat suuren, tumman tammikaapin sisään ja alkoivat kuiskia jotakin. Pian yksi kuula osui kaappiin, jonka sivut kumeasti kajahtivat. Silloin Laitakari asettui Huhtalan eteen. Pyrin ikkunoiden luo, mutta ne olivat täynnä miehiä. Joka laukauksella lattia tärahti. Ajattelin kesää, kalliota, jotakin. Jal-koihini putosi luoti.

Vieressäni kapteeni Hedman tarkkaili kelloaan. Kun luoti rikkoi ikkunaluukun hänen päänsä lähellä ja tunkeutui kattoon, hän mutisi minulle:

— Kello on vartin vaille. Meidän täytyy vielä kestää. Laita radio päälle, että miehet rauhoittuvat.

— Sieltä tulee merisää, herra kapteeni, minä sanoin.

— Minä tahdon sen vielä kerran kuulla.

Hetkeksi melu taukosi. Miehet kuuntelivat uutistenlukijan tasaista ääntä: Kovan tuulen varoitus. Perämeri: Länsituulta 18 m/s. Selkämeren pohjoisosa ja Merenkurkku: Länsituulta 16 m/s. Suomenlahti: Lännen ja lounaan välistä tuulta 14 m/s. Selkämeren eteläosa: Länsituulta 14 m/s. Illalla voimistuvaa idän ja kaakon välistä tuulta, yöllä ja aamulla 7–11 m/s. Aluksi paikoin utua, yöstä alkaen ajoittain vesisadetta. Idänpuoleista tuulta 6–9 m/s, illasta alkaen idän ja kaakon välistä tuulta 7–12 m/s. Päivällä tuuli kääntyy etelään. Aluksi paikoin utua, yöstä alkaen ajoittain vesisadetta.

— Laittakaa kovemmalle, joku takarivistä sanoi.

— Tuota pitäisi saada nauhalle, ääni lähelläni sanoi.

Näin jonkin mustan tulevan metsästä, ja heti ampuminen alkoi uudelleen. Tuntui kuin hirmumyrsky olisi tärisyttänyt suojaamme. Yksi ikkunaluukuista romahti, ja ammottavasta aukosta tunkeutuivat kuulat sisälle. Kaksi miestä vaipui lattialle. Toinen ei enää liikkunut; hänet vieritettiin sivulle seinän

viereen pois tieltä. Toinen makasi ja väänteli itseään, oksensi ja rukoili, että hänet tapettaisiin; yritin olla kuulematta häntä. Kuulat vinkuivat yhä korvissa ja jokainen koetti suojella itseään ja löytää sopivan paikan, josta voisi ampua. Kolmasikin mies haavoittui; hän ei päästänyt vähintäkään ääntä, vai-pui vain lattialle pöydän viereen jäykästi tuijottavin silmin.

Hän ei kuollut heti.

Laitakari kaatoi tuolin altaan ja istuutui lattialle seinän viereen, uskoi kai olevansa siinä vähemmän vaarassa. Painoin korvani radiota vasten, mutta sieltä ei kuulunut mitään: luoti oli katkaissut antennin. Siinä vaiheessa minun todella kävi meitä sääliksi. Käskin miesten etsiä patjoja ja heinää ja tukkia niillä ikkunoita. Sali alkoi olla täynnä lasinsiruja. Jossakin savupilven keskellä neljäs haavoittunut oksensi. Myllyn sisällä kuului laukaus: yksi haavoittuneista sai ammutuksi itsensä. Miehet katsoivat häntä kuin ihmistä, joka on kesken juhlanan illallisen kertonut sopimattoman vitsin. Komensin heidät takaisin aseisiin.

— Nyt kysytään tahtoa. Punaiset aikovat joen yli.

— Kello on vartin yli, sanoi kapteeni.

Samassa Huhtala päästi huudon. Kivistä ponnahtanut luoti oli pyyhkäissyt hänen otsaansa. Siihen nousi tasainen verivana. Laitakari tarkisti Huhtalan haavan, käveli ikkunaan, jonka kaatunut mies oli jättänyt tyhjäksi, ampui ensimmäisen laukauksensa ja tulitti sitten yhtä mittaa. Hän latasi ja ampui välittämättä siitä, mitä hänen ympärillään tapahtui. Punaiset hiipivät esiin pitkin poppeliriviä ja koettivat mennä joen yli, niin kuin kapteeni oli arvannut; mutta heti kun joku heistä uskalsi tulla näkyviin, hän kaatui Laitakarin luotiin. Seisoin Laitakarin takana ja tähystin joelle. Luodit raapivat ikkunoita, ne vihelsivät Laitakarin olkapäiden ohi. Yksi oli lähellä haavoittaa hänen reittään, mutta hän jatkoi ampumista.

Minäkin tartuin aseeseen. Menin vierekkäiseen ikkuna-auk-
koon ja aloin ampua.

Kaksi punaista kaatui aivan ikkunan lähellä. He olivat josta-
kin siihen hiipineet, tajuamatta että ilmestyisivät keskelle täh-
täintä. En tiennyt, osuinko heihin itse vai osuiko Laitakari.

Patjat ja sängyt olivat repaleina eivätkä peittäneet enää ik-
kunoita. Vielä yksi luotituisku ja mylly saattaisi kaatua. Asema
ei ollut enää tukeva. Mutta kapteeni huusi yhä:

— Pitäkää paikanne!

Hetken päästä kuului uusi huuto:

— Vielä viisitoista minuuttia! Sitten kuunnellaan jälleen
merisää.

Menin kapteenin lähelle ja sanoin:

— Ei se ole tähän aikaan merisää, herra kapteeni, se on
veneilysää.

— Kuunnellaan sitten se.

Kapteeni laski minuutteja. Hän oli luvannut pidättää vihol-
lista neljään asti eikä tahtonut perääntyä askeltakaan ennen
sovitua aikaa. Hän pysyi rauhallisena ja hymyili Huhtalalle,
joka makasi viljasäkkiin nojaten ja irvistellen pyyhki verta ot-
saltaan. Arvelin, ettei se ollut hänen omaansa. Kapteeni otti ki-
väärin kaatuneelta ja ampui sillä laukauksen toisensa jälkeen.
Myös Huhtala otti kiväärin. Hän käveli vaivalloisesti, mutta
pääsi ikkunan viereen ja alkoi heti ampua.

Punaisia näkyi joukoittain joen toisella puolen. He etenivät
hitaasti, vaikean näköisesti, mutta oli selvää, että millä het-
kellä hyvänsä he saattaisivat tulla virran yli. Tiesimme, että
meidän olisi salattava, miten vähissä käsissä myllyn puolusta-
minen oli. Pitkät, kaoottiset minuutit pysähtelivät ja venyivät.
Savuinen mylly oli täynnä meteliä, kuuroksi tekevää huu-
toa, mutta koko ajan oli ammuttava. Odotimme kapteenilta

perääntymiskäskyä, mutta hän seisoivat vaiti ja katseli kelloaan. Silloin kersanttimme tuli takaovesta juosten ja sanoi:

— He ovat tiellä, he aikovat hyökätä takaapäin.

Punaiset olivat löytäneet sillan. He etenivät hitaasti hämätäkseen. Pääjoukon takana miehet juoksivat ehtiäkseen hyviin aseisiin, mutta pääjoukko näytti vetelehtivän. He pelasivat petankkia ja laittoivat kynsiään ja hiuksiaan. Minä ammuin punaisen, joka oli keskittynyt kiristämään jooganutturaansa. Hän putosi kädet takaraivolla maahan. Hän oli vetelä. Hänen viereensä valahti kangaskassi. Katsoin tähtäimen läpi, mutta en saanut selvää sen tekstistä.

— Viisi minuuttia vielä! kapteeni huusi. — Niin nopeasti ne eivät tänne ehdi.

Kuuntelimme veneilysään kenttäradiosta. Ääni rahisi ja katkeili. Kun kello viimein löi neljä, kapteeni antoi meille luvan poistua takaovesta. Myllyn takana heittäydyimme kaivantoon ja pääsimme ryömien metsään. Yksi meistä nousi hetkeksi aikaa juoksuun; hän kaatui kuin varoitukseksi muille. Ehdin tunnistaa hänet Caloniukseksi.

Kun pääsimme metsään, laukaukset loppuivat ja pian omat olivat meitä vastassa. Vaitonaiset, riutuneet miehet riittävät raportiksi. Kukaan ei puhunut. Minulta oli irronnut hammas. Pidin sitä kädessäni, se oli valkoinen, vaikka se oli veressä. Kapteeni käveli joukkomme eteen ja kätteli komentajaa.

— Pääsimme sieltä pois.

— Te pidättelitte heitä, komentaja sanoi.

— Me teimme niin kuin käsky kuului.

Kapteeni tarkasti rivimme. Hän tajusi Laitakarin ja Huhtalan puuttuvan. Hän kysyi heistä, mutta kukaan ei tiennyt mitään. Miehet nojasivat polviinsa ja toisiinsa. He näyttivät kaatuneilta, jotka jonkun oikun vuoksi yhä seisoivat ja hengittivät. Muutamat oksensivat. Huomasin voivani paremmin kuin muut. Hammas oli yhä kädessäni. En tuntenut kipua.

— Kuka lähtee etsimään? kapteeni kysyi.

— Minä voin lähteä, herra kapteeni, minä sanoin.

— Ei teidän ole pakko, herra ylikersantti.

— Kyllä minun on, minä sanoin.

Katsoin miehiä ympärilläni. Oli ihme, että he olivat siinä, että he hengittivät ja heidän sydämensä löivät. Ajattelin Laitakaria ja Huhtalaa; tajusin, että he saattoivat olla jo kuolleita. Se tuntui samantekevältä.

Lähdin kävelemään jonnekin. Joukko jäi taakseni. Hatarasti tajusin, miten vähän he ymmärsivät ja välittivät. Kävelin, kunnes metsä loppui. Sitten aloin ryömiä. Maassa oli kanervia. Niissä oli jo nuppuja.

Pääsin myllyyn takakautta.

Näin Laitakarin paikallaan maassa. Hän ampui yhä. Hän yritti puolustaa Huhtalaa, joka makasi haavoittuneena viljasäkin takana. Silloin tällöin Huhtalakin nousi pystyyn, ampui sarjan ja yritti sitten saada radion toimimaan. Se oli toinen radio, se oli punainen, en tiennyt, mistä se oli siihen tullut. Siitä kuuluvat uutiset, hiljaa ja katkeillen, mutta välillä niistä sai selvää.

Kun uutislähetys loppui, punaiset tunkeutuivat pihaan taakaapäin ja mursivat myllyn oven ja ryntäsivät sisään. Laitakari ampui viimeisen laukauksen, sitten punaiset pääsivät häneen

käsiksi. Hänen aseensa oli niin kuuma, että punaiset säikähtivät ja pudottivat sen lattialle. Laitakari katsoi käsiinsä: ne olivat palohaavojen ja mustelmien peitossa. Minä en enää ampunut. Kun laskin aseeni maahan, tunsin, että minua ei enää ollut.

Kohta neljä punaista piteli minua. He olivat kokoisiani miehiä, heillä oli samanlainen sodan kasvattama parta. Osa puhui venäjän ja suomen sekoitusta, epämiellyttävää sekakieltä, jota en kunnolla ymmärtänyt. He olivat kuristaa Laitakarin heti paikalla, mutta joku esti heitä puhumalla venäjää. Huhtala yritti rukoillen heittäytyä lattialle, mutta punaiset pitivät häntä pystyssä ja polttivat hänen kulmakarvojaan ja nauroivat. Sitten lihava upseeri tuli sisään ja käski meidät eteensä. Jostakin tuli muita vankeja. Heillä oli pitkät hiukset ja leikkaamattomat kynnet. Vaihdettuaan muutaman sanan sotamiesten kanssa upseeri kääntyi minuun päin, osoitti vaatteita adjutantinsa käsissä ja sanoi lempeällä äänellä, jonka yhä muistan:

— Kahden tunnin kuluttua teidät puetaan näihin pelastusliiveihin. Mutta ei teitä veteen laiteta.

Ratkaisu

Auringon kohdevalo liikkui hitaasti vuorten seinämällä, painoi harmaaseen kiveen vaaleita jälkiä kuin palavia kohtia. Pilvi-
peitteessä risteili siellä täällä repeämiä, joista taivaan syvä
vaaleansini paljastui koko korkeudessaan. Täällä taivas näyt-
ti olevan niin valtava, ettei minkäänlaista avaruutta mahtuisi
sen taakse. Katselin sitä, yritin ymmärtää.

Tarkkailin miten Björkenheim käveli rantakivien välissä,
pysähtyi ja kuunteli. Aina kun liikenne taukosi, tuli niin hiljais-
ta, että veden liplatus kuulosti melulta. Vesi ympäröi meidät
äänillään kuin hyttysparvi, yhtä aikaa kaikkialta; vaikka me-
ri aaltoili edessämme, laineiden ääni nousi myös selän takaa.

Rantaan ajautunut levä kiilsä tummanruskeana. Sen lomas-
sa lojui sivistyksen merkkejä: muovirasioita, styroksia, raapu-
tettuja arpoja, rytättyjä tölkkejä, vääntyneitä korkeja.

— Minä en nyt jaksaisi tutkia näitä, Björkenheim sanoi.

— Niin, minä sanoin.

Björkenheim laskeutui polviensa varaan ja haravoi sormil-
laan maan ja veden yhtymäkohtaa, joka liikkui koko ajan aal-
tojen mukana. Kivet hohtivat veden läpi kuin suurennoksina.

Laineiden edestakaisessa liikkeessä ne näyttivät elävän ja liikuvan, tarkentuvan ja menevän taas kauemmas niin kuin suurennuslasia käänneltäisiin ympäri. Björkenheim painoi käntensä ruskean kiven lomaan huolellisesti jotakin etsien. Vasemmalla kädellään hän suki hiuksiaan ja viiksiään ja puristi sitten niskaansa.

Ajattelin, että hän teki sen rauhoittuakseen. Sytytin tupakan ja jäin seisoskelemaan taustalle. Mutta aina kun Björkenheim näytti löytävän jotakin, minun oli mentävä lähemmäs.

— Minä näen saman kuin sinä, Björkenheim sanoi, — mutta minä näen sen lähempää.

— Minä en näe mitään, minä sanoin.

— Minä näen sen lähempää.

— Puhu vähemmän, minun täytyi sanoa.

Valokiila siirtyi vuoren seinämältä laaksoon, jossa paljastui pienen kylän tilkkutäkki: puisia asuintaloja, jotka kaukaa näyttivät vanhoilta asemarakennuksilta, ja niiden yläpuolella keltainen kirkontorni ja sen auringossa välkkyvä kupoli ja risti kupolin päällä. Tietä ei näkynyt, mutta jossakin rinteen ja talojen välissä sen täytyi kulkea, johtaa kylään ja kylästä takaisin maisemaan.

Björkenheim löysi litteän kiven, sopivan leivänheittoon, ja heitti sen vedenpintaan oikeassa asennossa, mutta aallot kävivät kiveen niin, että se upposi heti. Hän heitti uudelleen, nyt kivi nousi kolmeen hyppyyn ennen kuin painui veteen. Tuulen huminassa molskahdusta ei kuullut.

— Ei tästä mitään tule.

— Heitä vielä kerran. Niinhän se sovittiin, että kolme heittoa, minä sanoin.

— Siitäkö se sitten on kiinni?

— Niin, minä sanoin.

Björkenheim kumartui veden ääreen ja alkoi etsiä kaksin käsin. Hän näki litteän kiven muutaman metrin päässä syvemmällä, se näytti ohuelta, kuuraiselta lehdeltä. Hän riisui vaelluskengät ja sukat ja kääri lahkeet ja painoi jalkansa maahan. Näin, että veden kylmä tuntui vatsassa asti. Viiden askelen jälkeen hän oli kiven luona. Kivi oli syvemmällä kuin luulin: vesi ylsi häntä nivusiin, ja käärityt maastohousut kas-tuivat kokonaan. Björkenheim nosti kiven ja käveli nopein askelin takaisin rantaan.

— Minä siis heitän vielä tämän, hän sanoi.

— Onnea vaan, minä sanoin.

— Paska tuuli.

— Odota jos tahdot.

Björkenheim odotti, että aallot taukoaisivat hieman. Hän piti kiveä kämmenten välissä kuin lämmittääkseen sitä. Katsoin kun hän puhalsi käsiinsä, hankasi niitä toisiaan ja kiveä vasten. Hän koukisti takajalkaansa niin, että oikea käsi lähes koski veteen, ja ojensi vasemman kätensä vaakasuoraksi tähdätäkseen aaltojen väliin. Hän seisoi siinä kuin pysäytetty kiekonheittäjä; stadionin kiertävä tuuli piinasi häntä.

Kun sopiva kohta tuli, Björkenheim heitti niin nopealla ranneliikkeellä, että käsi välähti ruoskaniskuna.

Kivi hyppäsi neljä ensimmäistä hyppyä nopeasti, veden renkaat jatkuivat toisistaan saumattomasti. Minä melkein säpsähdin. Mutta viidennen hypyn jälkeen kivi kääntyi väärään asentoon, eikä kuudetta enää tullut. Vesi nielaisi kiven lähellä rantaa.

— Ei tullut seitsemättä, Björkenheim sanoi.

— Ei lähellekään, minä sanoin.

— Minä kävelen tuohon. Odota, että pääsen lantiota myöten veteen, Björkenheim sanoi.

Katselin kun Björkenheim alkoi kävellä. Kun hän oli riittävän syvällä, tähtäsin selän yläosaan, hieman niskan alapuolelle. Tiesin, että Björkenheimilla oli siinä syntymämerkki, olin nähnyt sen joskus saunassa, se näytti kuin taistelussa siihen palaaneelta. Muistin, että merkistä kasvoi karvoja. Kun sain karvat mieleeni, ampuminen oli helppoa.

En usko, että kukaan
lukee tämän kirjan.

